

Radosław Krajniak

Martin von Linow - kariera duchownego krzyżackiego z przełomu XIV i XV wieku

Komunikaty Mazursko-Warmińskie 4 (278), 719-733

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Radosław Krajniak

MARTIN VON LINOW – KARIERA DUCHOWNEGO KRZYŻACKIEGO Z PRZEŁOMU XIV I XV WIEKU*

W ostatnich latach widać dość duże ożywienie w badaniach nad duchowieństwem w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach. W powstających dość licznie monografiach¹, jak i artykułach² szczególne miejsce zajmują skrupulatne studia nad działalnością poszczególnych członków krzyżackiego kleru oraz analiza prozopograficzna. Warto też wspomnieć o słownikach biograficznych, w których od lat ukazują się związane biogramy, choć głównie co znamienitszych duchownych z obszaru państwa zakonnego³. Do stworzenia zbiorowego portretu kleru krzyżackiego niezbędne wydają się być także nieco wnikliwsze studia nad indywidualnymi biografiami księży zakonnych. Niniejszy artykuł, prezentujący sylwetkę jednej z aktywniejszych postaci swoich czasów, Martina von Linow, nie jest jednak w żadnym razie pierwszym tego typu ujęciem dla krzyżackiego duchownego. Ostatnio bowiem Marcin Sumowski napisał szerszy artykuł o Johannie Marienau⁴, Radosław Biskup naszkicował działalność Andre-

* Artykuł powstał w ramach projektu „Parafie w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach w latach 1243–1525”, którego kierownikiem jest prof. Andrzej Radziwiński, a autor artykułu jednym z wykonawców. Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/01/B/H3/00828.

¹ R. Biskup, *Das Domkapitel von Samland (1285–1525)*, Toruń 2007; M. Glauert, *Das Domkapitel von Pomesanien (1284–1527)*, Toruń 2003; M. Armgart, *Die Handfesten des preußischen Oberlandes bis 1410 und ihre Aussteller. Diplomatische und prosopographische Untersuchungen zur Kanzleigeschichte des Deutschen Ordens in Preußen*, Köln 1995.

² R. Krajniak, *Prepozyci krzyżackiej kapituły katedralnej w Chełmży w latach 1266–1457*, *Zapiski Historyczne* (dalej: ZH), 2010, t. 75, z. 3, ss. 7–37; idem, *Kilka uwag o wykazach oficjalów i otoczeniu biskupów pruskich w średniowieczu na marginesie pracy Marca Jarzebowskiego*, ZH, 2010, t. 75, z. 3, ss. 131–142; idem, *Torunianie w składzie kapituły katedralnej w Chełmży do 1466 roku*, *Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym*, 2011, t. 18, ss. 17–41.

³ Zob. biogramy duchownych opublikowane w: *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego* (dalej: SBPN), t. 1, pod red. S. Gierszewskiego, t. 2–4, pod red. Z. Nowaka, Suplement I–II, pod red. Z. Nowaka, Gdańsk 1992–2002; *Toruński słownik biograficzny*, t. 1–6, pod red. K. Mikulskiego, Toruń 1998–2010; *Altpreußische Biographie* (dalej: AB), Bd. 1–5, Königsberg–Marburg/Lahn 1941–2007; *Polski słownik biograficzny*, t. 1–47, Kraków – Wrocław – Warszawa 1935–2011 (tu choćby biogramy biskupów chełmińskich Arnolda Stapela pióra Stefana Kwiatkowskiego (2003–2004, t. 42, ss. 258–259) oraz Stefana z Nidzicy autorstwa Andrzeja Radziwińskiego (2004–2005, t. 43, ss. 171–172), ale także: *Słownik biograficzny kapituły warmińskiej*, red. J. Guzowski, Olsztyn 1996; *Słownik biograficzny kapituły kolegiackiej w Dobrym Mieście*, red. J. Guzowski, Olsztyn 1999.

⁴ M. Sumowski, *Jan Marienau, biskup chełmiński (1416–1457)*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* (dalej: KMW), 2011, nr 3, ss. 501–519.

asa Sandberga⁵, a nieco wcześniej karierę plebana pasłęckiego Bando przybliżył Grzegorz Białuński⁶.

Postać Martina von Linow spotkała się już w historiografii z pewnym zainteresowaniem. Wiele lat temu Alfons Mańkowski opisał jego działalność w zdezaktualizowanej już nieco pracy o członkach kapituły katedralnej w Chełmży⁷. W 1989 r. kilka nowych danych biograficznych dotyczących Martina opublikował Bernhart Jähnig⁸, w połowie lat dziewięćdziesiątych minionego wieku w swoim prozopograficznym studium, w części poświęconej personelowi kancelarii wielkich mistrzów, jego karierze przyglądał się z kolei Martin Armgart⁹, natomiast kilka lat później biogram duchownego skreślił Anastazy Nadolny¹⁰, a Janusz Trupinda krótko omówił etap jego życia związany z pracą w kancelarii wielkich mistrzów¹¹. W ocenie piszącego te słowa badacze ci nie wykorzystali jednak wszystkich dostępnych źródeł i opracowań, a po drodze zebrało się w historiografii również kilka interpretacji błędnych. Wszystko to uzasadnia pochylenie się nad karierą Martina von Linow raz jeszcze.

Jego działalność na obszarze państwa zakonu krzyżackiego oświetlona jest w źródłach na przestrzeni trzydziestu ośmiu lat, od 1376 do 1414 r. O jego aktywności, a zarazem o ciekawym charakterze jego kariery świadczy już choćby mnogość funkcji, jakie pełnił w czasie swojego życia, począwszy od kleryka i notariusza publicznego poprzez kapelana wielkiego mistrza i kanonika chełmżyńskiego, wizytatora zakonnego, dalej proboszcza kościoła św. Katarzyny w Gdańsku, na dziekanie w Chełmży kończąc. Nadmienmy również, iż w 1390 r. kapituła chełmżyńska wybrała go na nowego ordynariusza diecezji chełmińskiej.

1. Pochodzenie, wykształcenie i lata życia

Martin pochodził najpewniej z Linowa położonego nieopodal Radzyna Chełmińskiego¹². Był synem nieznanego bliżej z innych źródeł Tyczki, który zmarł

⁵ R. Biskup, *Magister Andrzej Sandberg z Czarnego (Chojnic) – przykład kariery duchownego krzyżackiego w XV w.*, w: *Ziemia chojnicka w okresie zmagañ Polski z zakonem krzyżackim*, pod red. J. Knopka, Chojnice 2010, ss. 23–32.

⁶ G. Białuński, *Bando – pleban pasłęcki. Przyczynek do kariery Prusów w państwie zakonu krzyżackiego*, w: *Ad Fontes. Studia ofiarowane Księdzu Profesorowi Alojzemu Szorcowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, pod red. Z. Jaroszewicz-Pieresławcew i I. Makarczyk, Olsztyn 2006, ss. 52–59.

⁷ A. Mańkowski, *Pralaci i kanonicy katedralni chełmińscy od założenia kapituły do naszych czasów*, *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, 1926, R. 33, ss. 1–109 oraz 1927, R. 34, ss. 285–424.

⁸ B. Jähnig, *Biographisches zu einigen preußischen Bischöfen und Hochmeisterkaplänen*, *Beiträge zur Geschichte Westpreußens*, 1989, nr 11, ss. 69–86, głównie ss. 73–74.

⁹ M. Armgart, op. cit., ss. 166–169.

¹⁰ A. Nadolny, *Martin von Lynow*, w: *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448. Ein biographisches Lexikon*, hrsg. v. E. Gatz, Berlin 2001, s. 307.

¹¹ *Kancelaria wielkich mistrzów w Malborku. Katalog wystawy 15 czerwca – 15 sierpnia 2001*, oprac. J. Trupinda, Malbork 2001, s. 35.

¹² *Słownik historyczno-geograficzny ziemi chełmińskiej w średniowieczu*, oprac. K. Porębska, M. Grzegorz, pod red. M. Biskupa, Wrocław 1971, s. 66. Za tą miejscowością opowiada się również M. Armgart, op. cit.,

przed lipcem 1376 r.¹³. Sam duchowny urodził się zapewne około 1350 r., a zmarł po 26 lutego 1414 r.¹⁴ (tego dnia znane nam źródła odnotowują go bowiem po raz ostatni). Mimo iż przez całą oświetloną źródłowo karierę Martin nie wystąpił ze stopniem akademickim, był ponad wszelką wątpliwość osobą bardzo dobrze wykształconą. Świadczy o tym dobitnie fakt ułożenia przez niego dwóch pieśni maryjnych oraz antyfony do *Salve Regina*¹⁵. Poza tym, to zapewne on nakłaniał biskupa pomezkańskiego Johanna Möncha do stworzenia *De vita et regula clericorum*¹⁶. Warto w tym miejscu zauważyć również, iż w dotychczasowej literaturze przedmiotu, głównie tej starszej, dokonywano nieuprawnionych prób łączenia osoby Martina von Linow z bratem biskupa pomezkańskiego Johanna Möncha. Identyfikacji takiej próbowali dokonywać tak Alfons Mańkowski, Hans Schmauch, Harro Gersdorf, Bernhart Jähnig, jak i Jarosław Wenta¹⁷, nie badali jednak samodzielnie większości źródeł, a raczej opierali się na sugestiach wydawców *Scriptores Rerum Prussicarum* i kodeksu dyplomatycznego diecezji

s. 169. Anastazy Nadolny zauważa, iż można wywodzić Martina także z miejscowości Lünow położonej nieopodal Elbląga, zob. A. Nadolny, op. cit., s. 370. Wcześniej Bernhart Jähnig podkreślał nawet tylko tę podobną miejscowość, gdyż tylko w taki sposób mógł próbować łączyć Martina z elbląską rodziną Mönch i budować tezę, iż Martin jest bratem późniejszego biskupa pomezkańskiego Johanna Möncha. Martin na początku kariery był jednak klerykiem diecezji chełmińskiej, co choć nie wyklucza jego urodzenia w innej diecezji, niemniej sprawia, iż jego pochodzenie z Linowa położonego właśnie w diecezji chełmińskiej jest bardziej prawdopodobne. Z czasem, najpewniej pod wpływem badań Armgarta, Jähnig zmienił pogląd na pochodzenie Martina i nie podkreśla już, że duchowny mógł być bratem biskupa Johanna Möncha. Zob. B. Jähnig, *Hochmeisterkaplan und Hochmeisterkanzler – Die Leiter der Hochmeisterkanzlei in Marienburg 1309–1457*, w: *Kancelarie krzyżackie. Stan badań i perspektywy badawcze. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej Malbork 18–19 X 2001*, pod red. J. Trupindy, Malbork 2002, s. 153.

¹³ 2 VII 1376 r., źródła określiły Martina jako syna nieżyjącego Tyczki z Linowa, zob. *Urkundenbuch des Bisthums Culm*, (dalej: UBC) bearb. v. C. P. Woelky, Bd. 1, Danzig 1885, nr 344; M. Armgart, op. cit., s. 25, przyp. 103 oraz s. 394.

¹⁴ Następny znany po Martinie dziekan chełmiński, Andraeas von Schonberg, pojawia się w źródłach w listopadzie 1416 r. (UBC, nr 498). Być może więc Martin dożył roku 1415, a może nawet 1416; zob. R. Krajniak, *Pralaci kapituły katedralnej w Chełmży w okresie krzyżackim* (w druku).

¹⁵ M. Armgart, op. cit., s. 168; K. Górski, *Kapituła chełmińska w czasach krzyżackich*, w: idem, *Studia i szkice z dziejów państwa krzyżackiego*, Olsztyn 1986, s. 118; A. Mańkowski, *Pralaci*, R. 34, s. 292; *Die Handschriften der Kirchenbibliothek von St. Marien in Danzig*, bearb. v. O. Günther, Danzig 1921, ss. 289–290.

¹⁶ W dawniejszej literaturze pisano, iż to brat biskupa pomezkańskiego Johanna, kanonik chełmiński Martin Mönch, skłaniał go do napisania niniejszego dzieła, zob. m.in. A. Mańkowski, *Pralaci*, R. 34, s. 308; spowodowane to było następującą wzmianką rozpoczynającą *De vita et regula clericorum: nos frater Johannes, episcopus Pomezaniensis, ad instantiam domini Martini, canonici Culmensis, fratris nostri, hanc regulam clericorum ex libris beate Brigide collegimus* (UBC, s. 302). Badania prowadzone przeze mnie nie potwierdziły jednak istnienia kanonika chełmińskiego o takim imieniu i nazwisku, również M. Glauert, op. cit., s. 475, w zasadzie wyklucza, by jakiś Martin był bratem biskupa Johanna i wyjaśnia przy tym przekonująco, iż określenie *fratris nostri*, które to spowodowało, że uważano Martina za rodzzonego brata biskupa, odnosi się po prostu do brata zakonnego, jakim był Martin jako członek krzyżackiej kapituły katedralnej. Nie wyklucza przy tym, iż inspirować biskupa do napisania dzieła mógł właśnie rozpoznawany w niniejszym tekście Martin von Linow.

¹⁷ A. Mańkowski, *Pralaci*, R. 34, s. 308; H. Schmauch, *Die Besetzung der Bistümer im Deutschordensstaate (bis zum Jahre 1410)*, ZGAE, 1919, Bd. 20, ss. 664–665; H. Gersdorf, *Der Deutsche Orden im Zeitalter der polnisch-litauischen Union. Die Amtszeit des Hochmeister Konrad Zöllner von Rotenstein (1382–1390)*, Marburg/Lahn 1957, s. 15; B. Jähnig, *Biographisches*, ss. 73–74; J. Wenta, *Jan I Mönch*, SBPN, t. 2, ss. 275–276.

chełmińskiej¹⁸. Przeciwno takiej próbie identyfikacji opowiedzieli się ostatnio zarówno Martin Armgart, jak i Mario Glauert¹⁹. Pod wpływem badań Armgarda zdanie na temat pochodzenia Martina von Linow zmienił z czasem Jähmig. Nic o Martinie jako bracie biskupa Johanna Möncha nie pisał również autor jednego z ostatnich biogramów tegoż hierarchy, Jan Wiśniewski, a także wcześniej Christian Krollmann²⁰. Nie dokonuje takiej interpretacji również Anastazy Nadolny w przywoływanym już biogramie samego Martina²¹. Cała ta hipoteza nie ma zresztą dobrego oparcia w źródłach i należy ją całkowicie odrzucić²².

2. Kleryk i notariusz publiczny

Pierwszy raz źródła odnotowały Martina von Linow 2 lipca 1376 r. w Chełmży, gdzie wystąpił w charakterze kleryka diecezji chełmińskiej i notariusza publicznego²³. Potwierdzał wówczas pewną sprzedaż na rzecz kapituły (czy był już wtedy, jak sugeruje Armgart, na służbie chełmżyńskiego kolegium kanoników?²⁴) i zapisany został tam jako *Martinus quondam Tyczkonis de Lynow, clericus dyocesis Culmensis, publicus imperiali auctoritate notarius*. Z zapisu tego dowiadujemy się więc nie tylko o początkach jego kariery kościelnej i pierwszych funkcjach, jakie przyszło mu pełnić, ale także poznajemy imię jego nieżyjącego już wówczas ojca, o czym wspomniałem wyżej.

3. Kapelan wielkiego mistrza krzyżackiego i kanonik w Chełmży

Kolejnym etapem kariery Martina było objęcie niezwykle istotnej funkcji kapelana wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego Konrada Zöllner von Rotenstein. Z godnością tą pierwszy raz odnotowany został w Olsztynku 17 lutego 1383 r. i sprawował ją ponad siedem lat, ostatni raz pojawiając się u boku wielkiego mistrza 27 maja 1390 r., choć kapelanem nazywany był jeszcze w czerw-

¹⁸ Zob. *Scriptores Rerum Prussicarum*, hrsg. v. T. Hirsch, M. Töppen, E. Strehle, Bd. 2 Leipzig 1863, s. 287; Bd. 5, Leipzig 1874, ss. 397–398; UBC, s. 302 (zob. powyżej przyp. 16).

¹⁹ M. Armgart, op. cit., s. 169; M. Glauert, op. cit., s. 475.

²⁰ J. Wiśniewski, *Johannes Mönch*, w: *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448*, ss. 571–572; Ch. Krollmann, *Johannes Mönch*, AB, Bd. 1, s. 306.

²¹ A. Nadolny, op. cit., s. 370.

²² Wystarczająco przekonujący wydaje się być fakt, iż Martin von Linow był synem niejakiego Tyczki z Linowa, a Jan Mönch, którego nasz Martin miałby być bratem, był najpewniej synem elbląskiego mieszczanina Bertolda (jako syn nieżyjącego już wówczas Bertolda i zarazem kleryk warmiński został wpisany na uniwersytet w Bolonii, zob. *Prussia scholastica. Die Ost- und Westpreussen auf den mittelalterlichen Universitäten*, gesammelt von M. Perlbach, Braunsberg 1895, s. 2. Martin przez całą swoją karierę pisze się poza tym „z Lino-wa”, ani razu nie używając nazwiska Mönch (zob. też wyjaśnienia zamieszczone powyżej w przyp. 16).

²³ UBC, nr 344 (2 VII 1376).

²⁴ M. Armgart, op. cit., s. 169.

cu tego roku. W okresie tym był świadkiem blisko osiemdziesięciu różnych dokumentów, głównie nadań wielkiego mistrza na rzecz zakonnych wasali²⁵. Zapewne już jako kapelan objął w niedługim czasie również kanonię w kapitule katedralnej w Chełmży. Beneficjum to miało być dla niego w czasie pełnienia jednocześnie funkcji kapelana najpewniej tylko zabezpieczeniem finansowym, a wobec stałego rezydowania przy wielkim mistrzu w Malborku oraz niemal w każdym innym miejscu, w którym przebywał aktualnie zwierzchnik Zakonu (patrz itinerarium na końcu artykułu), należy z całą pewnością uznać, iż nie rezydował on na stałe przy chełmyńskiej katedrze św. Trójcy.

Ustalenie dokładnej daty objęcia przez duchownego wspomnianej kanonii sprawia jednak sporo trudności. Pierwszy raz wszakże jako kapelan i jednocześnie kanonik chełmyński wspomniany został 2 maja 1386 r. i tę datę przychodzi nam uznawać za *terminus ante quem* objęcia kanonii²⁶. Mimo że od tego momentu był już z całą pewnością członkiem, choć zapewne nierezydującym, kolegium w Chełmży, to z godnością tą wystąpił jeszcze tylko raz, na dyplomie z 26 grudnia 1387 r.²⁷ Pozostałe znane nam źródła z tego okresu podkreślają tylko pełnienie przez Martina funkcji kapelana wielkiego mistrza. Jak zauważył Armgart, a powtórzył Trupinda, był on pierwszym kapelanem, o którym wiemy, iż wcześniej wystawiał instrumenty notarialne (patrz etap jego kariery jako notariusza publicznego)²⁸.

Jako kapelan Martin sprawował nadzór nad kancelarią²⁹, odpowiadał za posługę duchowną przy najwyższym zwierzchniku zakonnym, oprawę liturgicz-

²⁵ Szereg regestów dokumentów, przechowywanych obecnie w archiwum w Berlinie–Dahlem, opublikował H. Gersdorf, op. cit., ss. 313–345 (pełny wykaz niniejszych wzmianek w aneksie na końcu artykułu, gdzie zestawiam itinerarium Martina von Linow); zob. też: Archiwum Państwowe w Gdańsku, Akta Miasta Gdańska, 300D/40, nr 30; 300D/70, nr 20; Archiwum Państwowe w Toruniu, Akta Miasta Torunia, Dokumenty i listy, Kat. I, nr 124, nr 300; Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin-Dahlem, XX. Hauptabteilung, Ordensbriefarchiv (dalej: OBA), nr 460–462, 478 Ordensfolianten (dalej: OF) 89a, k. 7r–8v; Pergamenturkunden (dalej: Perg. Urk.), Schiebl. XXX Nr. 8; XXXI Nr. 13; XXXIII Nr. 6; XXXV Nr. 19; XXXIX Nr. 129; L Nr. 22; *Księga komturstwa gdańskiego* (dalej: KKG), wyd. K. Ciesielska i I. Janosz-Biskupowa, Warszawa–Poznań–Toruń 1985, nr 9; G. Białuński, *Nieznany przywilej na Tartawki z 1388 roku*, KMW, 2008, nr 3, ss. 325–335, tekst źródłowy na ss. 333–334; Handfesten der Komturei Schlochau. Nebst einigen verwandten Urkunden für den druck bearbeitet von P. Panske (dalej: Handfesten), Danzig 1921, nr 143, 146–148 oraz ss. 211–212; P. Simson, *Geschichte der Stadt Danzig*, Bd. 4. *Urkunden bis 1626*, Danzig 1918, nr 107; *Urkunden der Komturei Tuchel. Handfesten und Zinsbuch* (dalej: UKT), bearb. P. Panske, Danzig 1911, nr 91, 94; UBC, nr 377; *Codex diplomaticus Warmiensis oder Regesten und Urkunden zur Geschichte Ermlands* (dalej: CDW), Bd. 3, hg. von C. P. Woelky, Braunsberg 1874, nr 151, 166, 201, 213, 226; *Codex diplomaticus Prussicus* (dalej: CDP), Bd. 4, hg. von J. Voigt, Königsberg 1853, nr 39, 45.

²⁶ CDP, Bd. 4, nr 39 (2 V 1386).

²⁷ *Urkundenbuch zur Geschichte des vormaligen Bisthums Pomesanien*, hg. von H. Cramer, Zeitschrift des Historischen Vereins für den Regierungsbezirk Marienwerder, 1887, Bd. 15–18, nr 91: tu dokument błędnie datowany na 26 XII 1288 r. Poprawna datacja w regeście w: *Die Berichte der Generalprokuratoren des Deutschen Ordens an der Kurie*, Bd. 1, bearb. v. K. Forstreuter, Göttingen 1961, nr 173.

²⁸ M. Armgart, op. cit., s. 169; *Kancelaria wielkich mistrzów w Malborku*, s. 35.

²⁹ Jak podaje Trupinda, pierwsze wzmianki o tym, iż kapelani sprawowali nadzór na kancelarią wielkich mistrzów, pochodzą z XV w., jednak najpewniej było już tak i w XIV w. Zob. *Kancelaria wielkich mistrzów w Malborku*, ss. 32–33.

ną oraz kaplicę pałacową³⁰. Miał pod sobą również inne osoby z personelu kancelaryjnego oraz najpewniej ucznia³¹. Być może tak jak jego bezpośredni następcy, kapelan Piotr, a następnie kapelan Arnold Stapel, także Martin odpowiadał za uzupełnianie księgozbioru wielkiego mistrza, co wiązało się tak z zakupami, jak i produkcją rękopisów³². Jak zauważył Armgart, w okresie, kiedy Martin był kapelanem, rozpoczyna się również metryka listów, a także pojawiają się pierwsze wpisy w formularzu³³.

Pewne informacje posiadamy także odnośnie do sytuacji bytowej kapelana. Jak pokazują bowiem wyniki badań Sławomira Józwiaka i Janusza Trupindy, kapelan miał zamieszkiwać, najogólniej ujmując, albo w pomieszczeniu znajdującym się w Pałacu Wielkich Mistrzów albo w jego bardzo bliskim sąsiedztwie. Podanie dokładniejszej lokalizacji nadal sprawia uczonym pewne problemy³⁴. Szczegółowe badania tych badaczy pozwoliły jednak ustalić, iż kapelan wielkiego mistrza posiadał na zamku własny ustęp („des meisters kappelans dancz”)³⁵, a w tzw. zakrystii zwykłych dni roku kościelnego znajdował się jego ornat, wraz z ornatami pozostałych duchownych zamkowych³⁶. Pamiętać jednak należy, iż ustalenia tych historyków oparte są na materiałach XV-wiecznych, niemniej można chyba zaryzykować tezę, iż taki stan rzeczy mógł mieć miejsce już od lat osiemdziesiątych XIV w., a więc w czasie, gdy to właśnie Martin von Linow był kapelanem zwierzchnika Zakonu.

Jak wspomniano wyżej, Martin niemal bez przerwy przebywał w najbliższym otoczeniu wielkiego mistrza, co było związane choćby z częstymi podróżami po obszarze państwa zakonnego oraz z uczestnictwem np. w polowaniach. Z taką sytuacją spotykamy się we wrześniu 1389 r., gdy Martin odnotowany został wraz z wielkim mistrzem oraz innymi dostojnikami na dworze myśliwskim w Partęczynach³⁷.

4. Elekt chełmiński

27 maja 1390 r. źródła po raz ostatni wymieniły Martina von Linow w otoczeniu wielkiego mistrza Konrada Zöllner von Rotenstein³⁸, który zresztą nieba-

³⁰ S. Józwiak, J. Trupinda, *Organizacja życia na zamku krzyżackim w Malborku w czasach wielkich mistrzów (1309–1457)*, Malbork 2007, s. 199.

³¹ Ibidem, s. 201, 203. Dzięki skrupulatnym badaniom Sławomira Józwiaka i Janusza Trupindy wiemy też o istnieniu na malborskim zamku izby ucznia kapelana; ibidem, s. 183.

³² R. Ruciński, *Środowiska intelektualne wielkich miast pruskich w średniowieczu*, Toruń 2005, s. 156 (mps rozprawy doktorskiej w Archiwum UMK, sygn. WNH –14/133).

³³ M. Armgart, op. cit., s. 169; zob. też *Kancelaria wielkich mistrzów w Malborku*, s. 35.

³⁴ S. Józwiak, J. Trupinda, op. cit., ss. 202–204. Tam rozważania na temat lokalizacji pomieszczenia kapelana.

³⁵ Ibidem, s. 332.

³⁶ Ibidem, ss. 370–371.

³⁷ S. Józwiak, *Polowania wielkich mistrzów zakonu krzyżackiego w wójtostwie bratniańskim w XIV–pocz. XV wieku*, ZH, 2002, t. 67, z. 2, s. 12 (przyp. 22), s. 15.

³⁸ H. Gersdorf, op. cit., ss. 344–345, nr 190–191.

wem (20 sierpnia) zmarł³⁹. Nasz duchowny nie zniknął z areny dziejowej na długo. Jeszcze w czerwcu 1390 r. wciąż nazywany był kapelanem wielkiego mistrza i wraz z komturem toruńskim Wolfem von Zolnhartem odnotowany został jako wizytator zakonny w baliwacie czesko-morawskim⁴⁰. Natomiast kilka miesięcy później, 24 sierpnia 1390 r., po śmierci biskupa chełmińskiego Reinharda von Sayn, został przez kapitułę wybrany na jego następcę. Godności tej wobec braku papieskiej prowizji, niestety, nie zdołał objąć, a nowym ordynariuszem chełmińskim został ówczesny prokurator generalny zakonu krzyżackiego w Rzymie Nikolaus von Schippenbeil, mający większe wpływy w kurii⁴¹.

5. Proboszcz kościoła św. Katarzyny w Gdańsku i kanonik w Chełmży

Niepowodzenie, jakim niewątpliwie było nieobjęcie godności biskupa chełmińskiego, nie zatrzymało kościelnej kariery Martina. Nadal pozostawał kanonikiem chełmżyńskim, a dodatkowo został również proboszczem kościoła parafialnego p.w. św. Katarzyny w Gdańsku. Z tymi dwiema godnościami odnotowany został 28 listopada 1391 r.⁴² Dokument ten nie był znany badaczom, którzy dotychczas zajmowali się śledzeniem kariery Martina von Linow. Niedawno wykorzystał ów dyplom w swojej rozprawie habilitacyjnej Piotr Oliński⁴³, który nazwał naszego duchownego Marcinem z Kolonii, mimo iż w cytowanym dokumencie kanonik znany jest tylko z imienia (*dominus Martinus, Culmensis ecclesie canonicus, et rector ecclesie parochialis apud sanctam Katherinam extra muros oppidi Gdanczk*). Mimo tego drobnego potknięcia identyfikacyjnego, z pracy Olińskiego dowiadujemy się nie mniej interesujących wiadomości odnośnie do gdańskiego etapu kariery duchownego. Miał oto Martin von Linow brać aktywny udział w powstawaniu szpitala św. Elżbiety w Gdańsku, a jego kontakty z Krzyżakami,

³⁹ P. Pizuński, *Poczet wielkich mistrzów krzyżackich*, Skarszewy 1998, s. 90.

⁴⁰ J. Hemmerle, *Die Deutschordens-Ballei Böhmen in ihren Rechnungsbüchern 1382–1411*, Bad Godesberg 1967, nr 92; zob. też B. Jähnig, *Hochmeisterkaplan*, s. 153; A. Nadolny, op. cit., s. 307; M. Armgart, op. cit., s. 167; B. Jähnig, *Biographisches*, s. 74; idem, *Hat Kaiser Karl IV. im Jahre 1355 mit Hochmeister Winrich von Kniprode verhandelt? Ein Beitrag zu Regierungsstil und Diplomatiegeschichte des Deutschen Ordens im 14. Jahrhundert*, *Blätter für deutsche Landesgeschichte*, 1980, Bd. 116, s. 104. Zapewne z tego też powodu nie jest odnotowany w dwóch ostatnich znanych dokumentach wielkiego mistrza Konrada Zöllner von Rotenstein, wystawionych w czerwcu 1390 r. w Malborku, zob. H. Gersdorf, op. cit., nr 194–195, s. 345.

⁴¹ A. Radziwiński, *Kościół w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach 1243–1525. Organizacja – uposażenie – ustawodawstwo – duchowieństwo – wierni*, Malbork 2006, s. 183; M. Armgart, op. cit., ss. 167–168; A. Mańkowski, *Pralaci*, R. 34, s. 292; H. Schmauch, *Die Besetzung*, ss. 664–665; zob. biogram: A. Nadolny, J. Petersohn, *Nikolaus von Schippenbeil*, w: *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448*, ss. 263–265.

⁴² P. Simson, op. cit., Bd. 4, nr 108.

⁴³ P. Oliński, *Fundacje mieszczańskie w miastach pruskich w okresie średniowiecza i na progu czasów nowożytnych (Chełmno, Toruń, Elbląg, Gdańsk, Królewiec, Braniewo)*, Toruń 2008, s. 477.

jak przypuszcza dalej Oliński, wyraźnie miały sprzyjać powodzeniu tego przedsięwzięcia⁴⁴.

6. Dziekan chełmiński

Ostatnim znanym etapem kariery Martina było pełnienie przez niego urzędu dziekana kapitulnego w Chełmży. W tej roli potwierdzało go następnym kilkanaście dokumentów⁴⁵. W dotychczasowej literaturze podawano, iż Martin na dziekanii chełmińskiej odnotowywany był w latach 1396–1414. Jednakże praktyka corocznych wyborów mogła powodować utratę wcześniej spełnianych funkcji⁴⁶. Stało się tak i w przypadku naszego duchownego. Z całą pewnością Martin obecny był na dziekanii od 9 września 1396 r. do 2 kwietnia 1410 r., natomiast w roku 1411 nastąpiła zmiana na prałaturze dziekana, gdyż 30 września tego roku na godności tej odnotowany został Johann Rabian von Thorn⁴⁷. Jaka funkcję pełnił wówczas Martin? – trudno stwierdzić wobec braku odpowiednich źródeł. Najpewniej jednak pozostawał szeregowym członkiem kapituły, gdyż z tego roku znamy nazwiska wszystkich pozostałych prałatów chełmińskich. Po krótkiej przerwie Martin von Linow wraca jednak na dziekanie chełmińską i odnotowywany jest na niej ponownie w latach 1413–1414. Jako dziekan był wraz z kapitułą wystawcą wielu dokumentów, a w 1407 r. jemu jako dziekanowi oraz kolegium kanoników nadano również prawo patronatu nad kościołem parafialnym w Kurzętniku⁴⁸. W tym samym 1407 r. wraz z prepozytem chełmińskim (był nim wówczas Nikolaus von Schlochau) prosił jako tamtejszy dziekan w liście wysłanym z Chełmży burmistrza toruńskiego Piotra Ruzen i mieszczanina Albrechta Roten o uwolnienie niejakiego Jakuba Salomona⁴⁹. Kilkakrotnie odnotowywany był w tym okresie również przez źródła proveniencji papieskiej. Nie jest na nich wymieniony, co prawda, z imienia, jednak wiemy, iż to on np. 27 marca 1401 r. został wraz z biskupami plockim i pomezańskim mianowany konserwa-

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Die Akten des Kanonisationsprozesses Dorotheas von Montau von 1394 bis 1521, hrsg. v. R. Stachnik, Köln–Wien 1978, s. 515 (9 IX 1395); UBC, nr 409 (28 I 1396), nr 424 (16 X 1399); *Bull. Pol.*, t. 3, nr 702 (25 X 1400 – dziekan niewymieniony z imienia), nr 740 (27 III 1401 – dziekan niewymieniony z imienia); UBC, nr 431 (13 XII 1401), nr 432 (10 I 1402); *Bull. Pol.*, t. 3, nr 807 (27 I 1402 – dziekan niewymieniony z imienia); UBC, nr 442 (14–20 IV 1403); Die Akten des Kanonisationsprozesses Dorotheas von Montau, ss. 5–7, 49 (24 VI 1404) – regest tego dokumentu w UBC nr 448; UBC, nr 454 (9 I 1407 – dziekan niewymieniony z imienia), Archiwum Państwowe w Toruniu, Akta Miasta Torunia, Dokumenty i listy, Kat. I, nr 300 (1407 – dziekan niewymieniony z imienia) UBC, nr 459 (5 I 1408), nr 465 (2 IV 1410); UBC, nr 479 (31 I 1413), nr 482 (26 II 1414).

⁴⁶ Szerzej na ten temat zob. A. Radziwiński, *Kościół*, ss. 192–195.

⁴⁷ UBC, nr 474 (30 IX 1411); R. Krajniak, *Torunianie* (w druku).

⁴⁸ UBC, nr 454 (9 I 1407), zob. też. A. Radziwiński, *Powstanie i organizacja średniowiecznej kapituły katedralnej w Chełmży*, w: *Szkice regionalne. 1: Zapiski chełmińskie*, pod red. K. Wajdy i D. Polińskiego, Toruń 2003, s. 68; W. Rozyński, *Powstanie i rozwój sieci parafialnej w diecezji chełmińskiej w czasach panowania zakonu krzyżackiego*, Toruń 2000, s. 153.

⁴⁹ Archiwum Państwowe w Toruniu, Akta Miasta Torunia, Dokumenty i listy, Kat. I, nr 300.

torem kapituły kolegiackiej w Kruszwicy na okres pięciu lat⁵⁰. Ostatni raz Martin odnotowany został 26 lutego 1414 r. na dyplomie zawierającym różne postanowienia kapituły chełmińskiej⁵¹. Najpewniej niebawem zmarł, choć pierwszy znany jego następca na dziekanii pojawił się dopiero w listopadzie 1416 r.⁵²

ANEKS

Itinerarium Martina von Linow**1376**

Data dzienna	Miejsce	Źródło	Funkcja
2 VII	Chełmża	UBC, nr 344	kleryk diecezji chełmińskiej, notariusz publiczny

1383

17 II	Olsztynek (Hohenstein)	H. Gersdorf, op. cit., s. 313, nr 52.	kapelan wielkiego mistrza
20 II	Dąbrówno (Gilgenburg)	H. Gersdorf, op. cit., ss. 313–314, nr 53–54.	jw.
23 II	Lidzbark Welski (Lutterburgk)	H. Gersdorf, op. cit., s. 314, nr 56.	jw.
9 III	Swornegacie (Schwornigatz)	UKT, s. 98; H. Gersdorf, op. cit., s. 314, nr 57.	jw.
21 III	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 314, nr 58.	jw.
26 III	Elbląg (Elbing)	H. Gersdorf, op. cit., s. 315, nr 59–60; zob. CDW, Bd. 3, nr 151.	jw.
4 IV	Neuenburg (Nowe nad Wisłą)	H. Gersdorf, op. cit., s. 315, nr 61.	jw.
15 IV	Dwór w Wałdowie (Hof zu Walldau)	H. Gersdorf, op. cit., s. 315, nr 62; Perg. Urk., Schiebl. XXXV, nr 19.	jw.
23 IV	Rudau (obecnie Melnikowo w obwodzie kaliningradzkim)	H. Gersdorf, op. cit., ss. 315–316, nr 63; OBA, nr 427.	jw.

⁵⁰ Bull. Pol., t. 3, nr 740.

⁵¹ UBC, nr 482.

⁵² UBC, nr 498.

28 V	Świecie (Schwetz)	H. Gersdorf, op. cit., s. 316, nr 65.	kapelan wielkiego mistrza
31 V	Starogard Gdański (Stargard)	H. Gersdorf, op. cit., s. 316, nr 66.	jw.
13 VI	Pasłęk (in castro Holland)	Cod. dipl. Pr., Bd. 6, nr 15.	jw.
25 VI	Przezmark (Pr. Mark)	H. Gersdorf, op. cit., s. 316, nr 67.	jw.
9 VII	Pokarmin (Brandenburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 317, nr 69.	jw.
26 VII	Królewiec (Königsberg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 317, nr 70.	jw.

1384

4 I	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., ss. 317–318, nr 72.	kapelan wielkiego mistrza
3 II	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 318, nr 73; CDW, Bd. III, nr 166.	jw.
12 III	Przezmark (Pr. Mark)	H. Gersdorf, op. cit., s. 318, nr 75.	jw.
15 IV	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 318, nr 76.	jw.
17 IV	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., ss. 318–319, nr 77.	jw.
6–7 VII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., ss. 319–320, nr 79–82.	jw.
13 VIII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 320, nr 83.	jw.
3 X	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 321, nr 89.	jw.
27 XI	Toruń (Thorun)	Archiwum Państwowe w Toruniu. Akta Miasta Torunia, Dokumenty i listy, Kat. I, nr 124.	jw.
30 XII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., ss. 321–322, nr 91; Handfesten, s. 150.	jw.

1385

7 II	Elbląg (Elbing)	H. Gersdorf, op. cit., s. 322, nr 94–95.	kapelan wielkiego mistrza
13 III	Tuchola (Tuchel)	H. Gersdorf, op. cit., s. 323, nr 98–99; Handfesten, ss. 153–154.	jw.
14 III	Kosobudy (Kossabude)	H. Gersdorf, op. cit., ss. 323–324, nr 100; UKT, s. 101.	jw.
16 IV	Sobowidz (Sobowicz)	H. Gersdorf, op. cit., s. 324, nr 102.	jw.
2 VII	Gdańsk (Danzig)	Archiwum Państwowe w Gdańsku, Akta Miasta Gdańska, 300D/70, nr 20.	jw.
12 VII	Elbląg (Elbing)	H. Gersdorf, op. cit., s. 324, nr 103.	jw.
14 VII	Pasłek (uf unserm huse Holland)	H. Gersdorf, op. cit., s. 324, nr 104.	jw.

1386

25 II	Gdańsk (Danzig)	P. Simson, op. cit., Bd. 4, nr 107.	kapelan wielkiego mistrza
22 III	Swornegacie (Schwornigatz)	H. Gersdorf, op. cit., ss. 325–326, nr 109; Handfesten, s. 155.	jw.
2 V	Malbork (Marienburg)	UBC, nr 372; CDP, Bd. 4, nr 38.	kapelan wielkiego mistrza i kanonik chełmiński
16 VII	Starogard Gdański (Stargard)	H. Gersdorf, op. cit., s. 326, nr 111.	kapelan wielkiego mistrza
2 VIII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 326, nr 112.	jw.
4 VIII	Malbork (Marienburg) ⁵³	H. Gersdorf, op. cit., ss. 326–327, nr 113; Regesta, I, nr 449.	jw.

⁵³ Harro Gersdorf podał w swoim zestawieniu regestów, że dokument ten wystawiony został w Elblągu. Lektura źródła upewnia, iż miejscem wystawienia dyplomu był jednak Malbork, zob. OBA, nr 449.

26 VIII	Malbork	OF 89a, k. 7r–8v.	jw.
30 VIII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 327, nr 114.	jw.
18 X	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 327, nr 116; CDW, III, nr 201.	jw.
30 XI	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., ss. 327–328, nr 117.	jw.

1387

17 I	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 328, nr 120.	kapelan wielkiego mistrza
7 II	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 331, nr 132.	jw.
1 V	Elbląg (Elbing)	Perg. Urk., Schiebl. XXXIII, nr 6.	jw.
4 VI	Wargen (obecnie Kotielnikowo w obwodzie kaliningradzkim)	H. Gersdorf, op. cit., s. 332, nr 136.	jw.
16 VI	Kwidzyn (Marienwerder)	UBC, nr 377; CDP, Bd. 4, nr 45; CDW, Bd. 3, nr 213.	jw.
28 VI	In unser Hofe zur Neuenburg (Nowe nad Wisłą)	H. Gersdorf, op. cit., s. 332, nr 137.	jw.
15 VIII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 332, nr 138.	jw.
8 IX	Malbork (Marienburg)	Archiwum Państwowe w Gdańsku, Akta Miasta Gdańska, 300D/40, nr 30.	jw.
24 IX	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 334, nr 143; Perg. Urk., Schiebl. XXX, nr 8.	jw.
27 IX	Sztum (Stuhm)	H. Gersdorf, op. cit., s. 334, nr 144.	jw.
1 X	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 334, nr 145.	jw.
3 XII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 335, nr 148.	jw.

1388

3 II	Sztum (Stuhm)	H. Gersdorf, op. cit., s. 336, nr 154.	kapelan wielkiego mistrza
15 V	Wargen (obecnie Kotielnikowo w obwodzie kaliningradzkim)	H. Gersdorf, op. cit., s. 337, nr 157–158; Perg. Urk., Schiebl. XXXI, nr 13.	jw.
20–21 V	Tapiawa (Tapiau) – obecnie Gwardiejsk w obwodzie kaliningradzkim	H. Gersdorf, op. cit., s. 337, nr 159–161; OBA, nr 460.	jw.
25 V	Barciany (Barten)	G. Białuński, op. cit., ss. 333–334; H. Gersdorf, op. cit., s. 338, nr 162–163; OBA, nr 461–462.	jw.
8 VI	Elbląg (Elbing)	H. Gersdorf, op. cit., s. 338, nr 164.	jw.
17 VI	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 338, nr 165; Handfesten, ss. 211–212.	jw.
1 XII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 339, nr 166.	jw.
3 XII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 339, nr 167; CDW, III, nr 226; Regesta I, nr 465; Perg. Urk., Schiebl. XXXIX, nr 129.	jw.
30 XII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 340, nr 170.	jw.

1389

10 I	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 340, nr 171–172.	kapelan wielkiego mistrza
13 IV	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 341, nr 175; OBA, nr 478.	jw.
16 VI	Pasłęk (Holland)	H. Gersdorf, op. cit., s. 341, nr 176.	jw.
14 VIII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 342, nr 182.	jw.

16 VIII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., s. 343, nr 183.	jw.
22 IX	Partęczyny (Partenschin)	S. Józwiak, <i>Polowania</i> , s. 12; H. Gersdorf, op. cit., s. 343, nr 184; UKT, nr 99.	jw.
11 X	Montowy (Montow)	UBPomes, nr 88.	dziekan kapitulny
24 XII	Malbork (Marienburg)	H. Gersdorf, op. cit., ss. 343–344, nr 187.	jw.

1390

27 V	Królewiec (Königsberg)	H. Gersdorf, op. cit., ss. 344–345, nr 190–191.	kapelan wielkiego mistrza
przed 24 VI	baliwat czesko- -morawski	J. Hemmerle, op. cit., nr 92.	kapelan wielkiego mistrza, wizytator

1395

9 IX	Malbork (Marienburg)	<i>Die Akten des Kanonsisationsprozesses Dorotheas von Montau</i> , s. 515.	dziekan kapituły
------	-------------------------	---	------------------

1396

28 I	Chełmża (Culmsee)	UBC, nr 409.	dziekan kapitulny
------	-------------------	--------------	-------------------

1399

16 X	Chełmża (Culmsee)	UBC, nr 424.	dziekan kapitulny
------	-------------------	--------------	-------------------

1401

13 XII	Chełmża (Culmsee)	UBC, nr 431.	dziekan kapitulny
--------	-------------------	--------------	-------------------

1402

10 I	Chełmża (Culmsee)	UBC, nr 432.	dziekan kapitulny
------	-------------------	--------------	-------------------

1403

14–20 April	Chełmża (Culmsee)	UBC, nr 442.	dziekan kapitulny
-------------	-------------------	--------------	-------------------

1404

24 VI	Kwidzyn (Marienwerder)	UBC, nr 448.	dziekan kapitulny
-------	---------------------------	--------------	-------------------

1407

–	Chełmża (Culmsee)	Archiwum Państwowe w Toruniu, Akta Miasta Torunia, Dokumenty i listy, Kat. I, nr 300.	dziekan kapitulny
---	-------------------	--	-------------------

1408

5 I	Chełmża (Culmsee)	UBC, nr 459.	dziekan kapitulny
-----	-------------------	--------------	-------------------

1410

2 IV	Chełmża (Culmsee)	UBC, nr 465.	dziekan kapitulny
------	-------------------	--------------	-------------------

1413

31 I	Chełmża (Culmsee)	UBC, nr 479.	dziekan kapitulny
------	-------------------	--------------	-------------------

1414

26 II	Chełmża (Culmsee)	UBC, nr 482.	dziekan kapitulny
-------	-------------------	--------------	-------------------